

WYROK Z DNIA 2 CZERWCA 2006 R.

IV KO 22/05

W konsekwencji przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej, częścią systemu prawa polskiego stały się normy dotyczące zasady *res iudicata i ne bis in idem*, stanowiące *acquis communautaire*, co w istotny sposób zmieniło zakres obowiązywania zasady powagi rzeczy osądzonej. Z mocy art. 114 § 3 pkt 3 k.k. w zw. z art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. (Dz. Urz. UE L 239, z dnia 22 września 2000 r.) normy unijne, określające moc prawną orzeczeń wydawanych w państwach członkowskich, zyskały pierwszeństwo przed ogólną zasadą art. 114 § 1 k.k.

Przewodniczący: sędzia SN W. Kozielowicz (sprawozdawca).

Sędziowie: SN R. Malarski, SN W. Płóciennik.

Sąd Najwyższy w sprawie Artura Z., w przedmiocie wznowienia postępowania zakończonego wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 23 czerwca 2004 r., utrzymującym w mocy wyrok Sądu Okręgowego w G. z dnia 13 maja 2003 r.,

- I. p o z o s t a w i ł bez rozpoznania wniosek obrońcy skazanego o wznowienie postępowania odnośnie do skazanego Artura Z. w części dotyczącej czynu zakwalifikowanego z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 282 k.k., art. 189 § 1 k.k., art. 158 § 1 k.k. przy zastosowaniu art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 65 k.k., opisanego pod pkt. XL wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 13 maja 2003 r.,

- II. na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. wznowił z urzędu postępowanie zakończone prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 23 czerwca 2004 r., w części dotyczącej utrzymania w mocy skazania Artura Z. na karę 2 lat pozbawienia wolności za czyn z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 282 k.k., art. 189 § 1 k.k., art. 158 § 1 k.k. przy zastosowaniu art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 65 k.k., opisany pod pkt. XL wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 13 maja 2003 r., oraz w zakresie orzeczenia kary łącznej co do Artura Z.;
- III. u c h y l i ł wyrok Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 23 czerwca 2004 r., w części dotyczącej utrzymania w mocy orzeczenia o karze łącznej oraz co do rozstrzygnięcia odnośnie do czynu opisanego pod pkt. XL wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 13 maja 2003 r., a także ten wyrok Sądu Okręgowego w G. w zakresie czynu opisanego pod pkt. XL i na mocy art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. w zw. z art. 114 § 3 pkt 3 k.k. w zw. z art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. (Dz. Urz. UE L 239, z 22 września 2000 r.) u m o - r z y ł wobec Artura Z. postępowanie karne odnośnie tego czynu;
- IV. p r z e k a z a ł sprawę skazanego Artura Z. Sądowi Okręgowemu w G. w celu orzeczenia nowej kary łącznej obejmującej podlegające łączeniu kary wymierzone wyrokiem Sądu Okręgowego w G. z dnia 13 maja 2003 r., za czyny o których mowa w pkt. 46 i pkt. 47 tego wyroku; (...)

U Z A S A D N I E N I E

Wyrokiem z dnia 13 maja 2003 r. Sąd Okręgowy w G. uznał Artura Z. za winnego występku określonego w art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 282 k.k., art. 189 § 1 k.k. i art. 158 § 1 k.k. przy zastosowaniu art. 11 § 2 k.k. w zw. z

art. 65 k.k. polegającego na tym, że w dniu 20 lutego 1996 r. w W., działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej w zorganizowanej grupie przestępczej, wspólnie i w porozumieniu z Tomaszem L., Grzegorzem P., Marcinem W. i Tomaszem W. z zamiarem zmuszenia Grzegorza S. do rozporządzenia swoim mieniem przez zapłacenie haraczu, pobił wspomnianego pokrzywdzonego narażając go na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub spowodowania uszczerbku na zdrowiu, groził dalszym pobiciem oraz usiłował pozbawić go wolności, lecz zamierzonego celu nie osiągnął, gdyż pokrzywdzony zbiegł – i za to na mocy art. 282 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. skazał go na karę 2 lat pozbawienia wolności (czyn opisany pod pkt. XL), a także za winnego występku określonego w art. 159 k.k. w zw. z art. 65 k.k. polegającego na tym, że w dniu 25 kwietnia 1997 r. w G., wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami, używając kijów baseballowych, wziął udział w pobiciu Zygmunta L., Tadeusza P. i Andrzeja S. narażając ich na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub spowodowania uszczerbku na zdrowiu przy czym działał w zorganizowanej grupie – i za to na mocy art. 159 k.k. skazał go na karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności. Tym samym wyrokiem został uznany również winnym występku określonego w art. 258 § 1 k.k. polegającego na tym, że w okresie od 1996 r. do kwietnia 1999 r. brał udział w zorganizowanej grupie mającej na celu popełnianie przestępstw – i za to na mocy art. 258 § 1 k.k. skazany na karę 2 lat pozbawienia wolności.

Zgodnie z art. 85 k.k. i art. 86 § 1 k.k. Sąd Okręgowy w G. orzekł karę łączną 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności. Na mocy art. 63 § 1 k.k. i art. 114 § 2 k.k. zaliczył oskarżonemu na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie od dnia 20 lutego 1996 r. do dnia 14 czerwca 1996 r. i od dnia 27 kwietnia 1999 r. do dnia 15 maja 2003 r.

Powyższy wyrok w całości zaskarżył prokurator na niekorzyść oskarżonych, w tym i Artura Z., zarzucając błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, mający wpływ na jego treść.

Apelację od tego wyroku złożył również obrońca oskarżonego Artura Z. Zarzucił błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku, przez uznanie oskarżonego za winnego zarzucanych mu czynów, mimo poważnych wątpliwości w tym względzie wynikających z zeznań wszystkich świadków oraz wyjaśnień współoskarżonych i samego oskarżonego, a także mogącą mieć wpływ na treść wyroku obrazę prawa procesowego, a mianowicie art. 4 i 410 k.p.k., wynikającą z jednostronnej oceny dowodów oraz rozstrzygnięcia niedających się usunąć wątpliwości na niekorzyść oskarżonego, a także na nierozważeniu całokształtu okoliczności ujawnionych w sprawie. Wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uniewinnienie oskarżonego od zarzucanych mu czynów.

Sąd Apelacyjny w K. wyrokiem z dnia 23 czerwca 2004 r., zmienił zaskarżony wyrok w stosunku do Artura Z. w ten sposób, że wyeliminował z opisu czynu z pkt XL stwierdzenie o użyciu niebezpiecznych narzędzi w postaci kijów baseballowych i kastetu oraz przyjął, iż oskarżony czynem wyczerpał znamiona przestępstwa określonego w przepisie art. 158 § 1 k.k. w zw. z art. 65 k.k., a także, że okres rzeczywistego pozbawienia wolności zaliczony mu na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności kończył się dnia 15 maja 2003 r.

W dniu 12 września 2005 r. obrońca skazanego wniósł na podstawie art. 542 § 1 k.p.k., 544 § 2 k.p.k., 545 § 2 k.p.k. oraz 540 § 1 pkt 2 lit a i § 3 k.p.k. o wznowienie postępowania w sprawie przeciwko Arturowi Z., skazanemu wyrokiem Sądu Okręgowego w G. za czyn zakwalifikowany z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 282 k.k., art. 189 § 1 k.k. i art. 158 § 1 k.k. przy zastosowaniu art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 65 k.k., uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w K. w części dotyczącej utrzymania skazania Artura Z. za ten

czyn, oraz umorzenie postępowania w sprawie na zasadzie art. 547 § 3 k.p.k. w zw. z art. 114 § 3 pkt 3 k.p.k. oraz na podstawie art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. w zw. z art. 3 Aktu dotyczącego warunków przystąpienia (...) oraz dostosowań w Traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej – w ramach Traktatu Akcesyjnego podpisanego w Atenach w dniu 16 kwietnia 2003 r. (Dz. U. z 2004 r., Nr 90 poz. 864).

W odpowiedzi na wniosek obrońcy skazanego, prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o pozostawienie tego wniosku bez rozpoznania na podstawie art. 430 § 1 k.p.k. w zw. z art. 429 § 1 i art. 545 § 1 k.p.k. oraz ustalenie w drodze międzynarodowej pomocy prawnej, czy wyrok Sądu Krajowego w Wiedniu z dnia 14 czerwca 1996 r., skazujący Artura Z. i innych jest prawomocny oraz czy orzeczona nim kara w stosunku do Artura Z. została wykonana.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

1. Wniosek obrońcy skazanego o wznowienie postępowania należy pozostawić bez rozpoznania.

Obrońca Artura Z. złożył wniosek o wznowienie postępowania na podstawie 542 § 1 k.p.k., 544 § 2 k.p.k., 545 § 2 k.p.k. oraz 540 § 1 pkt 2 lit a i § 3 k.p.k., czyli powołał się na fakt ujawnienia nowych faktów lub dowodów nieznanymi przedtem sądowi wskazujących na to, że skazany nie popełnił czynu albo jego czyn nie stanowił przestępstwa lub nie podlegał karze. Ponadto, wskazał na potrzebę wznowienia postępowania wynikającą z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską.

Należy jednak zauważyć, że istnienie prawomocnego wyroku skazującego, o którym sąd orzekający wiedział, nie może być uznane za „nowy fakt”, w rozumieniu w art. 540 § 1 pkt 2 lit a k.p.k. Podobnie, nie można

uznać wyroku sądu innego państwa członkowskiego za „rozstrzygnięcie organu międzynarodowego”.

Właściwą podstawę wznowienia postępowania stanowi w niniejszej sprawie art. 542 § 3 k.p.k., w postaci ujawnienia się uchybienia wskazanego w art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k. w zw. z art. 114 § 3 pkt 3 k.p.k. i art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. w zw. z art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r.

Wznowienie postępowanie na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. w związku z ujawnieniem się jednego z uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. może nastąpić tylko z urzędu, nie zaś na wniosek strony (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 5/05, OSNKW 2005, z. 6, poz. 48). Jak wskazał Sąd Najwyższy, nie przekreśla to możliwości wykorzystania inicjatywy stron w celu skorygowania rzeczywistych uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. Należy wówczas wniosek strony potraktować jako sygnał dla organu procesowego, że nastąpiło uchybienie należące do katalogu bezwzględnych przyczyn odwoławczych. Zastosowanie instytucji art. 9 § 2 k.p.k., który umożliwia stronom wystąpienie z wnioskiem o dokonanie czynności z urzędu, uruchamia kontrolę prowadzącą – w razie potwierdzenia istnienia usterki – do tego samego rezultatu, tj. uchylenia wadliwego orzeczenia i wznowienia postępowania. Tak też postąpił Sąd Najwyższy w odniesieniu do wniosku o wznowienie postępowania obrońcy Artura Z.

2. Sąd Apelacyjny w K. wyrokiem z dnia 23 czerwca 2004 r. utrzymał w mocy wyrok Sądu Okręgowego w G. z dnia 13 maja 2003 r., skazujący Artura Z. na karę 2 lat pozbawienia wolności za czyn z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 282 k.k., art. 189 § 1 k.k., art. 158 § 1 k.k. przy zastosowaniu art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 65 k.k. Poza sporem jest, że za ten sam czyn został on już skazany przez Sąd Krajowy dla Spraw Karnych w Wiedniu (Landesgericht für Strafsachen Wien) wyrokiem z dnia 14 czerwca 1996 r., na karę

15 miesięcy pozbawienia wolności, przy czym „wykonanie części kary w wymiarze dziesięciu miesięcy zostało warunkowo zawieszono przy ustanowieniu okresu próby trzech lat”. Karę pozbawienia wolności Artur Z. odbył, od dnia 20 lutego do dnia 20 lipca 1996 r. (por. pismo Sądu Krajowego w Wiedniu z dnia 16 lutego 2006 r., którego tłumaczenie Sąd Najwyższy otrzymał dnia 26 maja 2006 r.), po czym deportowano go do Polski. W dniu 7 lipca 1999 r. zwolniono go ostatecznie z warunkowego zawieszenia kary.

Sąd Apelacyjny w K., wydając wyrok dnia 23 czerwca 2004 r., nie uwzględnił zmiany stanu prawnego, która nastąpiła dnia 1 maja 2004 r., spowodowanej przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej (inkorporacja do porządku prawa polskiego dorobku prawa wspólnotowego, którego część stanowi Konwencja Wykonawcza do Układu z Schengen).

W konsekwencji przystąpienia Polski do Unii Europejskiej częścią systemu prawa polskiego stały się bowiem normy dotyczące zasady *res iudicata* i *ne bis in idem* stanowiące część *acquis communautaire*, co w istotny sposób zmieniło zakres obowiązywania zasady powagi rzeczy osądzonej. Zgodnie z art. 114 § 3 pkt 3 k.k. ogólna zasada irrelewantności wyroku obcego państwa dla systemu prawa polskiego wyrażona w art. 114 § 1 k.k. nie znajduje zastosowania do orzeczeń sądów państw obcych, jeżeli wynika to z wiążącej Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej. Spośród nich na największą uwagę zasługuje właśnie wiążące Rzeczpospolitą Polską prawo Unii Europejskiej. Z wiążącej Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej – Traktatu Akcesyjnego wynika bowiem, że obecnie zasada *ne bis in idem* stosowana jest także do orzeczeń sądowych państw członkowskich Unii Europejskiej. Protokół włączający dorobek Schengen w ramy Unii Europejskiej (dołączony do Traktatu Amsterdamskiego, Dz. U. UE C 340) w art. 8 stanowi, że zarówno dorobek Schengen, jak i dalsze środki podjęte przez instytucje w jego ramach, są uznawane za dorobek, który wszystkie państwa kandydujące do przystąpienia zobowią-

zane są w pełni zaakceptować. Na podstawie art. 114 § 3 pkt 3 k.k. normy unijne określające moc prawną orzeczeń wydawanych w państwach członkowskich zyskały pierwszeństwo przed ogólną zasadą art. 114 § 1 k.k. (K. Buchała, A. Zoll red.: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I, Kraków 2004, s. 1371-1372; B. Nita: Zasada *ne bis in idem* w międzynarodowym obrocie karnym, PiP 2005, nr 3, s. 32; M. Rogalski: Przesłanka powagi rzeczy osądzonej w procesie karnym, Kraków 2005, s. 99; H. Kuczyńska: Zasada *ne bis in idem* w polskim kodeksie karnym w aspekcie prawa międzynarodowego, PiP 2006, nr 3, s. 37-39).

Zgodnie z art. 54 Konwencji z Schengen żadna osoba, której proces zakończył się wydaniem prawomocnego wyroku na obszarze jednego z państw stron, nie może być ścigana za ten sam czyn. Wydanie prawomocnego wyroku zostało powiązane z koniecznością orzeczenia i wykonania sankcji. Warunek uznania mocy wiążącej takiego wyroku stanowi tu, by nałożona kara była wykonana, była w trakcie wykonywania, lub by nie mogła być już wykonana na mocy przepisów prawnych skazującego państwa. Zasadniczo, zakres mocy wiążącej art. 54 zależy od wykładni sformułowania „nałożona kara była wykonana, była w trakcie wykonywania, lub by nie mogła być już wykonana na mocy przepisów prawnych skazującego państwa” na gruncie prawa wewnętrznego każdego państwa. Literalna wykładnia wskazywałaby, że sankcja jest w trakcie wykonywania w czasie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności. Mając powyższe na uwadze, należy stwierdzić, że kara podlegająca warunkowemu zawieszeniu powinna być zrównana z pojęciem kary w trakcie jej wykonywania w rozumieniu art. 54 Konwencji. (Ch. Van den Wyngaert, G. Stessens: The International *ne bis in idem* Principle: Resolving some of the Unanswered Questions, International and Comparative Law Quarterly 1999, nr 48, s. 799). Również prawomocny charakter orzeczenia uruchamiającego zakaz określony w art. 54 Konwencji należy interpretować według wewnętrznych

przepisów państwa, które pierwsze wykorzystało swoją kompetencję do osądzenia danej sprawy (orzeczenie w połączonych sprawach Gozütok i Brügge, z dnia 11 lutego 2003 r., C-187/01 i C-385/01; orzeczenie w sprawie Miraglia z dnia 10 czerwca 2005 r., C-469/03, orzeczenie w sprawie Van Esbroeck z dnia 19 maja 2006 r., C-436/04).

Obowiązywanie zasady *ne bis in idem* opiera się na wzajemnym zaufaniu między państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Zaufanie do prawidłowości orzeczeń pochodzących od organów wymiaru sprawiedliwości innych państw powinno obejmować także politykę kryminalną. Państwo musi uznać wyniki postępowania karnego w innych państwach, nawet, jeśli jego wynik jest inny w przypadku postępowania prowadzonego w oparciu o własne prawo karne. Pewne różnice między rozstrzygnięciami, które mogłyby zapaść w różnych państwach, są nie do uniknięcia. Nie należy jednak traktować tych rozbieżności jako wykluczających skuteczne stosowanie zasady *ne bis in idem*. Sporne kwestie w trybie pytania prejudycjalnego mogą być rozstrzygane przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w Luksemburgu – jednak z zastrzeżeniem, że dotyczy to wyłącznie państwa, które złożyło odpowiednią deklarację z art. 35 Traktatu ustanawiającego Unię Europejską i ma taką możliwość (A. Grzelak: Organy ochrony prawnej w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej w: F. Jasiński, K. Smoter red.: Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju, , Warszawa 2005, s. 381-382). W praktyce wymiaru sprawiedliwości największe problemy mogą pojawiać się z uwagi na brak dostatecznie szybkiej wymiany informacji o osobach skazanych i wymierzonych karach między państwami członkowskimi. Z powodu braku przepływu informacji dochodzi do sytuacji, w których sąd dowiaduje się o zapadłym za granicą wyroku skazującym dopiero po ponownym osądzeniu sprawy. Konieczne

jest wówczas wznowienie postępowania i umorzenie go z powodu zaistnienia negatywnej przesłanki procesowej – *res iudicata*.

Artur Z. został przez Sąd Krajowy dla Spraw Karnych w Wiedniu prawomocnym wyrokiem z dnia 14 czerwca 1996 r. skazany na karę 15 miesięcy pozbawienia wolności, przy czym wykonanie części kary w wymiarze 10 miesięcy zostało mu warunkowo zawieszona na okres próby 3 lat, a orzeczona kara została wykonana w dniach od 20 lutego do 20 lipca 1996 r. Sąd Apelacyjny w K. posiadał wiedzę na temat istnienia tego orzeczenia, jednak nie dostrzegł prawnych konsekwencji skazania i odbycia kary, wynikających z faktu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. W konsekwencji utrzymując w mocy wyrok Sądu Okręgowego w G. odnośnie do czynu z pkt XL rażąco naruszył prawo, gdyż nie wziął pod uwagę, że wobec skazanego Artura Z. zakończone zostało już postępowanie karne co do tego samego czynu, a to stanowiło bezwzględłą przesłankę odwoławczą z art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k.

W tej sytuacji Sąd Najwyższy na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. wznowił z urzędu postępowanie zakończone prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 23 czerwca 2004 r., w części dotyczącej skazania Artura Z. na karę 2 lat pozbawienia wolności za czyn z art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 282 k.k., art. 189 § 1 k.k., art. 158 § 1 k.k. przy zastosowaniu art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 65 k.k. (czyn opisany pod pkt XL) oraz, co się z tym nierozzerwalnie wiąże, w części dotyczącej kary łącznej.

Ponieważ przesłanka *res iudicata* zaistniała tylko w odniesieniu do jednego z trzech czynów przypisanych Arturowi Z. wyrokiem Sądu Okręgowego w G., to konieczne staje się orzeczenie nowego wymiaru kary łącznej (wydanie wyroku łącznego).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy z mocy art. 542 § 3 k.p.k., w zw. z art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k. w zw. z art. 114 § 3 pkt 3 k.k., art. 17

§ 1 pkt 7 k.p.k. i art. 54 Konwencji Wykonawczej do Układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. orzekł jak w wyroku.